

Matkapuhelimen käyttö autossa hands free -säännöksen voimaantulon jälkeen

ESIPUHE

Vuoden 2003 alusta tuli voimaan laki, jonka mukaan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja ei saa ajon aikana käyttää matkapuhelinta siten, että pitää sitä kädessään.

Tässä selvityksessä on kuvattu, miten puhelimen käyttö on muuttunut säännöksen voimaantulon jälkeen. Lisäksi selvitettiin, kuinka hyvin tieto lainmuutoksesta oli saavuttanut autoilijat.

Lain turvallisuusvaikutuksia on selvitetty vertailemalla puhelimen käytöstä seuranneita vaaratilanteita ennen ja jälkeen lainsäädäntömuutoksen.

Selvityksen ovat tehneet Liikenneturvassa Leena Luukkanen ja Sirpa Rajalin.

Helsingissä 24.7.2003

Petteri Katajisto

SISÄLLYS

1. Johdanto	3
2. Selvityksen aineistona autoilijoiden arvioimat vaikutukset.....	4
3. Tulokset.....	4
3.1 Hands free -lain tunteminen	4
3.2 Matkapuhelimen ja hands free -laitteen käyttö autossa	5
3.2.1 Lainmuutoksen vaikutus puhelimen käyttöön	6
3.2.2 Hands free -laitteiden omistaminen ja käyttö ajon aikana	7
3.3 Hands free -lain turvallisuusvaikutukset.....	9
3.3.1 Vaaratilanteiden määrä ja tyyppi matkapuhelinta käytettäessä	9
3.3.2 Puhelimen käyttö turvallisuuden edistämisessä	11
3.4 Lainmuutostiedotuksen onnistuminen	11
3.4.1 Miten lainmuutoksesta saatiin tietoa.....	12
3.4.2 Kampanjaesitteen tunteminen	13
3.4.3 Tyytyväisyys tiedotukseen.....	13
4. Yhteenveto	14
Lähteet.....	16

1. Johdanto

Vuoden 2003 alusta voimaan tuli laki (Tieliikennelaki 24 a §: Viestintälaitteiden käyttö ajon aikana), jonka mukaan radio- tai televisiovastaanotinta, muuta äänen- tai kuvantoistolaitetta taikka viestintälaitetta ei saa ajon aikana käyttää siten, että laitteen käyttö voi haitata ajoneuvon hallintalaitteiden käyttöä tai muuten häiritä kuljettajan keskittymistä liikenteeseen. Moottori-käyttöisen ajoneuvon kuljettaja ei saa ajon aikana käyttää matkapuhelinta siten, että pitää sitä kädessään. Taksin kuljettajaa, jolla ei ole käytössään taksiradiotilauskeskusta laki koskee vasta vuoden 2005 alusta alkaen. Sama pätee myös kutsujoukkoliikenteen kuljettajaan.

Matkapuhelimen käyttöä ajon aikana ilman hands free -laitetta valvotaan tavanomaisen liikennevalvonnan yhteydessä. Lain rikkomisesta määrätään rikesakko.

Matkapuhelimen käytön ajon aikana on todettu lisäävän onnettomuusriskiä nelin-kuusinkertaiseksi (ks. Redelmeier & Tibshirani, 1997; Violanti & Marshall, 1996). Useat valtiot ovatkin pyrkineet rajoittamaan puhelimen ajon aikaista käyttöä joko kieltämällä sen kokonaan tai hands free -laitteen käyttövelvollisuudella. Hands free -laitteiden merkitystä liikenneonnettomuuksien ehkäisyssä ei ole kuitenkaan toistaiseksi pystytty tutkimuksissa todentamaan (Kauranen et al., 1997; Redelmeier & Tibshirani, 1997).

Liikenneturva on vuodesta 1997 lähtien selvittänyt haastattelututkimuksin suomalaisten matkapuhelimen käyttöä ajon aikana ja siitä johtuvaa vaaratilanteisiin joutumista, liikenneonnettomuuksia ja -onnettomuuksia. Puhelimeen puhumisesta on todettu aiheutuvan vaaratilanteita mm. siten, että se vaikuttaa kuljettajan pitämään turvaväliin, nopeudenhallintaan ja kaistalla pysymiseen. Matkapuhelimen käyttö ajon aikana vaikuttaa etenkin nuorten, kokemattomien kuljettajien toimintaan.

Puhelimen avulla on pyritty myös lisäämään autoilun turvallisuutta. Myöhästymisestä soittaminen ja rauhallisesti ajaminen on ollut tavallisin tapa edistää turvallisuutta puhelimen avulla.

Asennekampanjat

Asennekampanjoita tutkittaessa on yleisesti todettu vaikutusten jääneen vähäisiksi ja lyhyt-aikaisiksi. Poikkeuksen tästä tekevät sellaiset kampanjat, joissa on ollut jotain uutta kerrottavaa tienkäyttäjille. Näitä ovat esimerkiksi lainmuutoksista järjestetyt tiedotuskampanjat. Suurin osa kuljettajista hyödyntää kampanjoiden välittämää tietoa käyttäytymisensä muuttamisessa jos tiedolla on konkreettista merkitystä heille.

Suomessa tuli voimaan uusi tieliikennelaki 1.4.1982. Lain voimaantuloa edeltänyt tiedotuskampanja osoittautui melko tehokkaaksi. Uudesta laista oli kuullut tai lukenut 97 prosenttia haastatelluista. (Kantola & Riipinen 1983). Kevyen liikenteen sääntöjä muutettiin 1.6.1997. Sääntötuntemusta ja tiedotuksen onnistumista tutkittiin haastattelemalla tienkäyttäjiä ennen ja jälkeen sääntöuudistuksen. 81 prosenttia kertoi kuullensa sääntöuudistuksesta. (Koivisto et al. 1998)

Tässä selvityksessä kuvataan, miten puhelimen itseilmoitettu käyttö ja tietämys lainsäädännöstä muuttuvat lainmuutostiedotuksen myötä. Lain turvallisuusvaikutuksia selvitetään vertailemalla puhelimen käytöstä seuranneita vaaratilanteita ennen ja jälkeen lainsäädäntömuutoksen. Lisäksi tarkastellaan, miten asiaa käsittelevä tiedotus on huomattu ja koettu.

2. Selvityksen aineistona autoilijoiden arvioimat vaikutukset

Kyselytutkimuksen aineisto on kerätty kahdessa osassa; keväällä 2002 ja keväällä 2003. Molempina vuosina haastateltiin noin 1500 kansalaista. Tiedotuksen onnistumista ja huomiointia käsittelevä aineisto on kokonaisuudessaan keväältä 2003. Näyte edustaa Suomen 15 -vuotta täyttäneitä väestöä. Otanta on tehty monivaiheisena otantana. Selvityksen edellyttämä määrä kohdehenkilöitä on jaettu alueellisesti lääneittäin. Satunnaisesti poimitusta lähtöosoitteesta edeten tehtiin kerrallaan kuusi haastattelua. Jokaisesta haastattelun kohteena olleesta taloudesta on valittu se henkilö, joka täyttää ennalta määrätyt ehdot.

Tulokset on raportoitu pääasiassa prosenttijakaumina. Ryhmien välisiä eroja on testattu khin neliö -testillä (χ^2 -testillä).

Taulukossa 1 on esitelty vastaajien määrä, autoa säännöllisesti tai joskus ajavien ja matkapuhelimen omistavien vastaajien osuus sekä vastaajien ikäjakaumat aineistossa eri haastatteluvuosina.

Taulukko 1 Vastaajat

Vuosi	Vastaajia	On matkapuhelin	Ajaa autoa	15-24 vuotta	25-34 vuotta	35-49 vuotta	50-64 vuotta	65+ vuotta
2002	1542	88 %	64 %	21 %	19 %	25 %	22 %	13 %
2003	1549	82 %	62 %	18 %	18 %	28 %	23 %	14 %

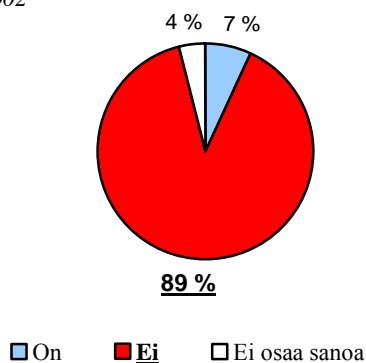
Omakohvaisia kokemuksia puhelimen käytöstä ajon aikana on kysytty yli 18-vuotiailta, jotka ajavat autoa ja joilla on matkapuhelin. Vuonna 2002 heitä oli 834, 469 miestä ja 365 naista. Vuonna 2003 heitä oli 862, joista miehiä 495 ja naisia 367.

3. Tulokset

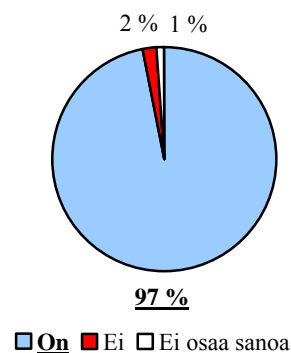
3.1 Hands free -lain tunteminen

Matkapuhelimen käyttöä autossa koskeva lainsäädäntö tunnetaan hyvin. Keväällä 2002 lähes yhdeksän kymmenestä vastaajasta tiesi, että ajon aikaista hands free -laitteen käyttöpakkoa ei ole vielä säädetty. Keväällä 2003 lain voimaantultua tiesivät lähes kaikki vastaajat (97%) hands free -laitteen käyttöpakon olevan voimassa (kuva 1).

KEVÄT 2002

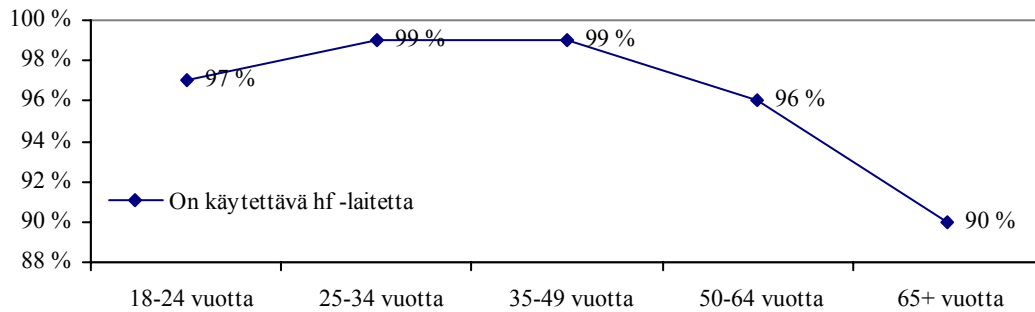
KEVÄT 2003

Kuva 1 Tieto lainsäädännöstä vuosina 2002 ja 2003 (% autoilevat vastaajat)

Vuonna 2002 naisista noin joka kymmenes (11%) ja miehistä yksi kahdestakymmenestä (5%) uskoi virheellisesti lain jo velvoittavan käyttämään hands free -laitetta ajon aikana. Naiset uskoivat lain olevan voimassa miehiä useammin ($\chi^2=11.29$, $p=.001$). Keväällä 2003 ei miesten ja naisten tiedoissa lainsäädännöstä enää ollut tilastollisesti merkitsevää eroa ($p=.25$).

Lain voimaantultua uuden lainsäädännön tunsivat huonoiten yli 65-vuotiaat autoilijat, joista heistäkin 90 prosenttia tiesi, että ajon aikana on käytettävä hands free -laitetta (kuva 2). Erot eri ikäryhmien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä ($\chi^2=34.6$, $df=8$, $p=.000$).

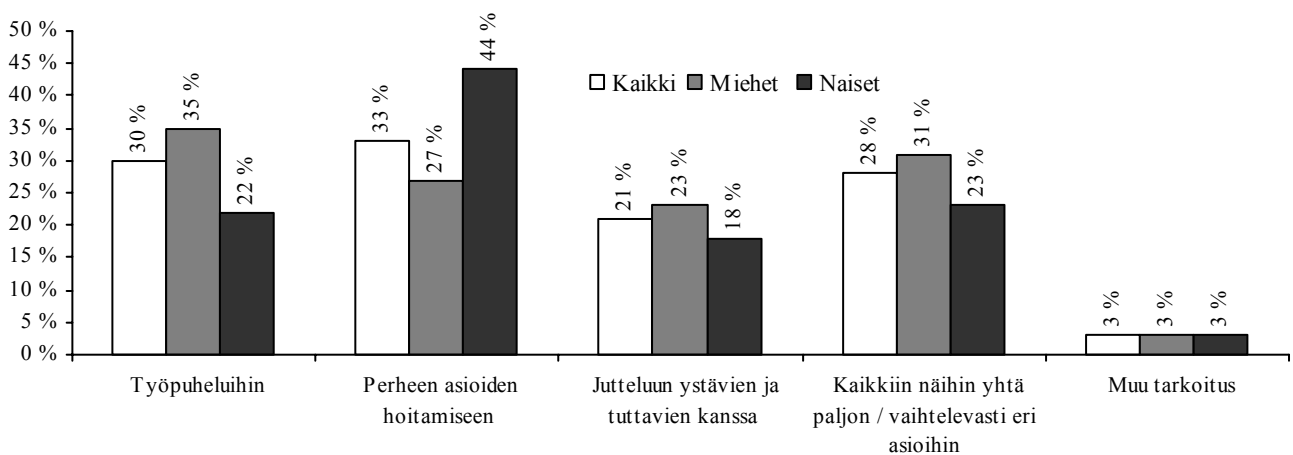

Kuva 2 Tieto lainsäädännöstä ikäryhmittäin vuonna 2003 (% autoilevat vastaajat)

3.2 Matkapuhelimen ja hands free -laitteen käyttö autossa

Kyselyyn vastanneista puhelimen omistajista 93 prosentilla oli ollut matkapuhelin käytössä ainakin kahden vuoden ajan, heistä 88 prosenttia oli käyttänyt matkapuhelinta autossa yhtä kauan. Mistään totutteluvaiheesta puhelimen käyttöön ei siis ole enää kyse autossakaan.

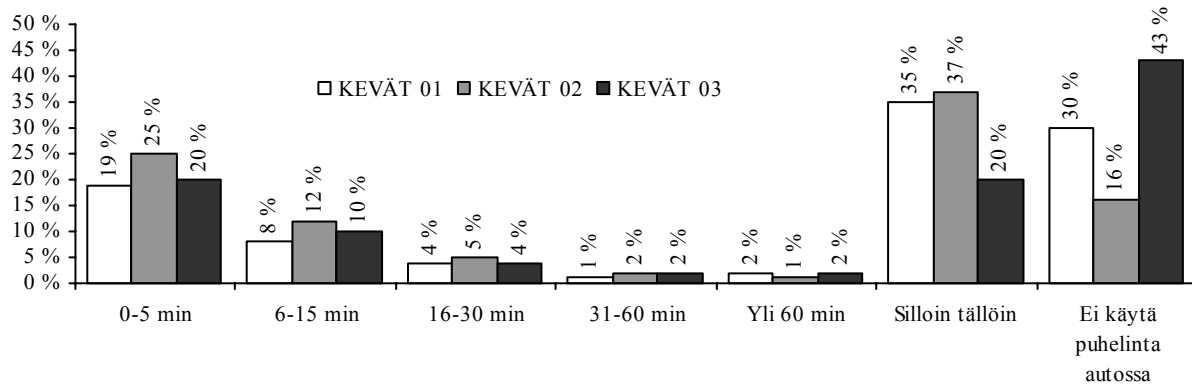
Autossa matkapuhelinta käytetään yhtä usein työpuheluihin kuin perheen asioiden hoitamiseen. Miehet hoitavat ajon aikana naisia useammin työpuheluita, naiset taas perheen asioita (kuva 3).

Kuva 3 Mihin käyttää puhelinta autossa ajon aikana, kevät 2003 (% autoilevat vastaajat joilla matkapuhelin autossa)

3.2.1 Lainmuutoksen vaikutus puhelimen käyttöön

Matkapuhelimen käyttö autossa ajon aikana näyttää vähentyneen selvästi lainmuutoksen myötä. Niiden vastaajien osuus, jotka eivät käytä matkapuhelinta autossa on kasvanut 27 prosenttiyksikköä vuoteen 2002 verrattuna, ja on nyt 43 prosenttia (kuva 4). Viidennes autoilijoista käyttää puhelinta silloin tällöin, samansuuruisen osuus 0-5 minuuttia päivässä. Ero ”ei käytä puhelinta autossa” -luokassa on vuoteen 2002 verrattuna tilastollisesti merkitsevä ($\chi^2=148.5$, $df=1$, $p=.000$).

Kuva 4 Puhelimen käyttö autossa ajon aikana (% autoilevat vastaajat joilla matkapuhelin)

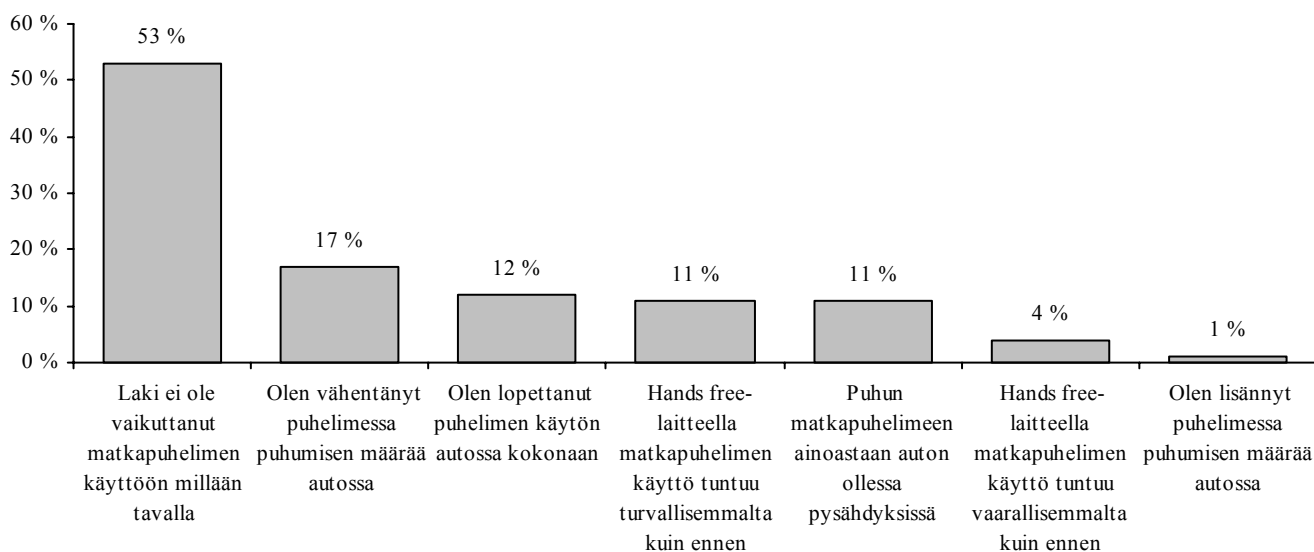
Hands free -laitteen omistajista joka viides kertoo, ettei käytä puhelinta autossa. Niistä kuljettajista, jotka eivät laitetta omista, puhelimen käytön autossa kiistää peräti 68 prosenttia. Ero käytössä on khin neliötestin perusteella tilastollisesti erittäin merkitsevä ($\chi^2=214.5$, $df=7$, $p=.000$).

Taulukko 2 Puhelimen käyttö autossa hands free -laitteen omistavilla ja omistamattomilla autoilijoilla

Kuinka paljon päivittäin käyttää puhelinta autolla ajaessa, 2003	On hf	Ei hf
0-5 minuuttia	26 %	13 %
6-15 minuuttia	15 %	4 %
16-30 minuuttia	5 %	2 %
31-60 minuuttia	3 %	1 %
Yli 60 minuuttia	3 %	-
Silloin tällöin	27 %	12 %
Ei käytä puhelinta autossa	20 %	68 %

Lyhyitä puheluita ja satunnaisesti puhuvat ovat vähentäneet eniten puhelimen käyttöä.

Yli puolet (53%) haastatelluista kertoo, ettei hands free -laitteen käyttöpakko ole vaikuttanut millään tavalla puhelimen käyttöön autossa. Lähes viidennes kuljettajista on kuitenkin kertomansa mukaan vähentänyt puhelimeen puhumisen määrää ajon aikana ja noin joka kymmenes on lopettanut puhelimen käytön autossa kokonaan. Yhtä moni kuitenkin kertoo, että hands free -laitteella puhuminen tuntuu turvallisemmalta kuin ennen. Vaarallisemmalta kuin aiemmin matkapuhelimen käyttö hands free -laitteella tuntuu 4 prosentin mielestä. Vain yksi kuljettaja sadasta kertoo lisänneensä puhelimen käyttöä autossa hands free -laitteen käyttöpakon seurauksena (kuva 5).

Kuva 5 Lain vaikutus puhelimen käyttöön autossa (% autoilevat vastaajat, voi olla useita vastauksia / vastaaja.)

Niistä kuljettajista, jotka eivät käytä puhelinta autossa, noin puolet kertoo, että laki ei ole vaikuttanut puhelimen käyttöön, neljännes on lopettanut puhelimen käytön lain seurauksena ja samansuuruinen osuus alkanut puhua ainoastaan auton ollessa pysähdyksissä.

Ikäluokat eroavat siinä, miten hands free -laitteen käyttöpakko on vaikuttanut puhelimen käyttöön autossa. Mitä vanhempi vastaaja on, sitä todennäköisemmin käyttöpakko ei ole vaikuttanut puhelimen käyttöön millään tavalla ($\chi^2=20.6$, $df=4$, $p=.000$). Nuoremmat kuljettajat ovat vanhempia useammin vähentäneet puhelimesta puhumisen määrää autossa ($\chi^2=45.3$, $df=4$, $p=.000$), mutta toisaalta kokevat myös puhelimen käytön hands free -laitteella tuntuun turvallisemmalta kuin ennen ($\chi^2=14,3$, $df=4$, $p=.006$). Iäkkäät autoilijat puhuvat nuorempia useammin puhelimeen ainoastaan auton ollessa pysähdyksissä ($\chi^2=22.1$, $df=4$, $p=.000$). Muut ikäryhmittäiset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 3 Miten hands free -laitteen käyttöpakko on vaikuttanut puhelimen käyttöön autossa, ikäryhmät (voi olla useita vastauksia)

Miten hands free -laitteen käyttöpakko on vaikuttanut matkapuhelimen käyttöön autossa?	18-24v	25-34v	35-49 v	50-64v	65+ v
- Laki ei ole vaikuttanut matkapuhelimen käyttöön millään tavalla	42%	49%	54%	58%	69%
- Olen vähentänyt puhelimesta puhumisen määrää autossa	28%	22%	19%	8%	2%
- Hands free -laitteella matkapuhelimen käyttö tuntuu turvallisemmalta kuin ennen	15%	16%	11%	8%	4%
- Olen lopettanut puhelimen käytön autossa kokonaan	13%	8%	11%	13%	15%
- Puhun matkapuhelimeen ainoastaan auton ollessa pysähdyksissä	13%	5%	9%	17%	17%
- Hands free -laitteella matkapuhelimen käyttö tuntuu vaarallisemmalta kuin ennen	5%	6%	4%	3%	-
- Olen lisännyt puhelimesta puhumisen määrää autossa	2%	4%	-	1%	-

3.2.2 Hands free -laitteiden omistaminen ja käyttö ajon aikana

Hands free -laitteen omistaminen on yleistynyt kaikissa ikäryhmissä iäkkäitä (yli 65 -vuotta) autoilijoita lukuun ottamatta (taulukko 4). Erityisen usein laitteita ovat hankkineet 25-34 -vuotiaat autoilijat, joiden kohdalla lisäystä vuodesta 2002 on yhteensä 32 prosenttiyksikköä. Kyseisestä

ikäryhmästä hands free -laitteen kertoo nyt omistavansa 67 prosenttia. Yli 65 -vuotiaista autoilijoista hands free on haastattelujen perusteella ainoastaan noin joka kolmannella (27%).

Taulukko 4 Käytössä hands free -laite (% autoilevat vastaajat+ on oma matkapuhelin)

On käytössä hands free -laite		Kevät 02	Kevät 03
	Yhteensä	34%	52%
SUKUPUOLI	<i>Mies</i>	36%	52%
	<i>Nainen</i>	30%	51%
IKÄ	<i>18-24 vuotta</i>	29%	50%
	<i>25-34 vuotta</i>	35%	67%
	<i>35-49 vuotta</i>	38%	53%
	<i>50-64 vuotta</i>	31%	46%
	<i>65+ vuotta</i>	26%	27%

Suurimmalla osalla autoilijoista käytössä oleva hands free -laite on kevään 2003 haastattelujen mukaan korvassa pidettävää mallia, esimerkiksi nappikuuloke (87%). Kiinteästi auton kojelautaan asennettu malli on joka kymmenennellä (10%).

Hands free -laitteet ovat olleet käytössä selvästi lyhyemmän aikaa kuin matkapuhelimet. Noin puolet (54%) hands free -laitteen omistajista kertoo omistaneensa laitteen alle vuoden ajan. Alle joka kolmas (28%) on omistanut laitteen 1-3 vuotta ja joka kuudes (17%) yli kolmen vuoden ajan.

Hands free -laitteen omistavista autoilijoista kuusi kymmenestä (62%) sanoo käyttävänsä laitetta aina puhuessaan puhelimeen ajon aikana. Neljännes (23%) käyttää sitä silloin tällöin, joka kymmenes (9%) harvoin ja joka kahdeskymmenes (5%) ei käytä sitä koskaan (taulukko 5).

Taulukko 5 Hands free -laitteen käyttö ajon aikana (% autoilevat vastaajat + on hf + puhuu ajon aikana puhelimeen)

Kuinka usein käyttää hands free -laitetta puhuessa puhelimeen ajon aikana?		Aina	Silloin tällöin	Harvoin	Ei koskaan
	Yhteensä (N=357)	62%	23%	9%	5%
SUKUPUOLI	<i>Mies</i>	62%	21%	11%	6%
	<i>Nainen</i>	63%	27%	6%	4%
IKÄ	<i>18-24 vuotta</i>	57%	29%	8%	6%
	<i>25-34 vuotta</i>	58%	29%	6%	7%
	<i>35-49 vuotta</i>	64%	22%	10%	4%
	<i>50-64 vuotta</i>	76%	10%	10%	3%
	<i>65+ vuotta</i>	40%	20%	30%	10%

Ikä ($p=.123$) tai sukupuoli ($p=.214$) ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi omistetun hands free -laitteen käytön yleisyyteen.

Taulukoitujen tietojen ulkopuolelta voidaan lisätä, että hieman alle viidennes kuljettajista käyttää puhelinta autossa, mutta ei käytä hands free laitetta joko siksi ettei omista sitä (15%), tai omistaa laitteen, mutta ei käytä sitä koskaan (2%). Neljä kymmenestä kuljettajasta omistaa hands freeen ja käyttää puhelinta autossa, kolmannes kuljettajista ei omista laitetta eikä myöskään käytä puhelinta.

Mitä enemmän vastaaja käyttää puhelinta autossa, sen todennäköisemmin hän käyttää myös hands free -laitetta aina ajon aikana (taulukko 6).

Taulukko 6 Hands free -laitteen käyttö ajon aikana - puhumisen määrä autossa (% autoilevat vastaajat + on hf + puhuu ajon aikana puhelimeen)

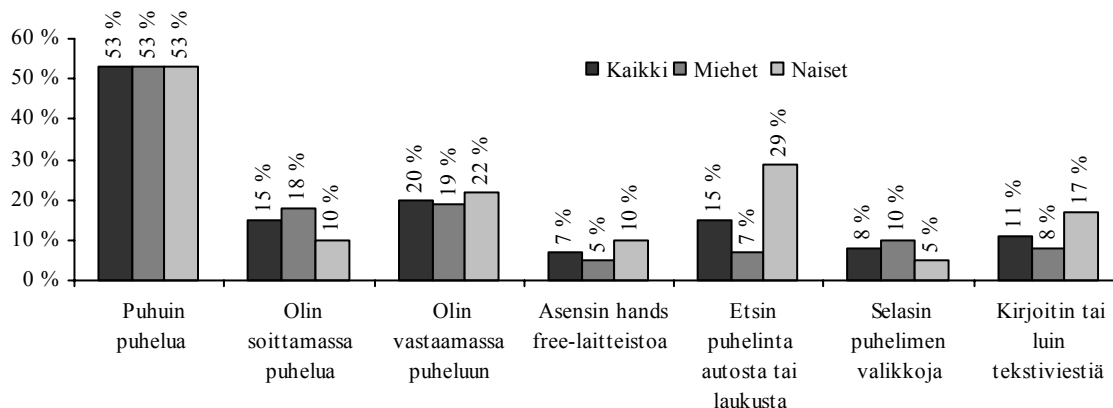
Kuinka paljon päivittäin käyttää puhelinta autolla ajaessa?	Kuinka usein käyttää hands free-laitetta puhuessa puhelimeen ajon aikana?			
	Aina	Silloin tällöin	Harvoin	En koskaan
0-5 minuuttia	64 %	18 %	13 %	5 %
6-15 minuuttia	60 %	21 %	9 %	10 %
16-30 minuuttia	63 %	33 %	4 %	0 %
31-60 minuuttia	79 %	21 %	0 %	0 %
Yli 60 minuuttia	86 %	7 %	0 %	7 %
Silloin tällöin	58 %	30 %	8 %	4 %
Yhteensä	62 %	23 %	9 %	5 %

3.3 Hands free -lain turvallisuusvaikutukset

3.3.1 Vaaratilanteiden määrä ja tyyppi matkapuhelinta käytettäessä

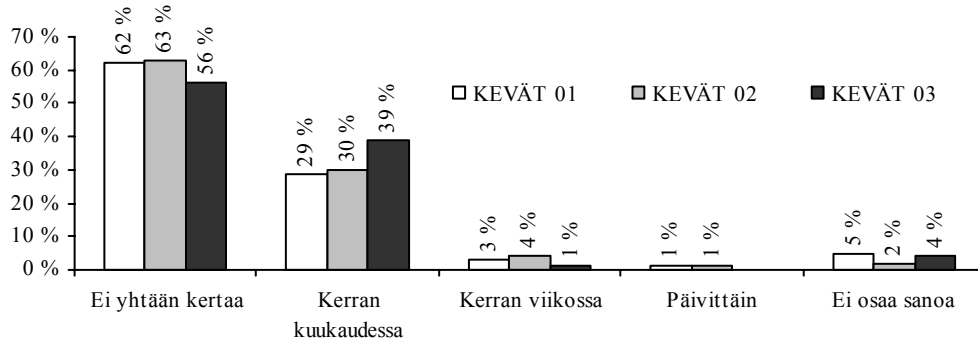
Haastatelluilta autoilijoilta kysyttiin ennen ja jälkeen lainmuutoksen, ovatko he joutuneet vaaratilanteeseen käyttäessään puhelinta ajon aikana, missä tilanteessa näin oli käynyt ja millaisia mahdolliset vaaratilanteet ovat olleet.

Tavallisimmin autoilijoiden mukaan vaaratilanteeseen jouduttaessa puhuttiin puhelua (53%) tai oltiin vastaamassa puheluun (20%). Naisilla oli miehiä useammin vaaratilanne syntynyt etsittäessä puhelinta autosta tai laukusta.

Kuva 6 Mitä oli tekemässä vaaratilanteeseen jouduttaessa (% puhelimen omistavista kuljettajista, jotka joutuneet vaaratilanteeseen -voi olla useita vastauksia / vastaaja)

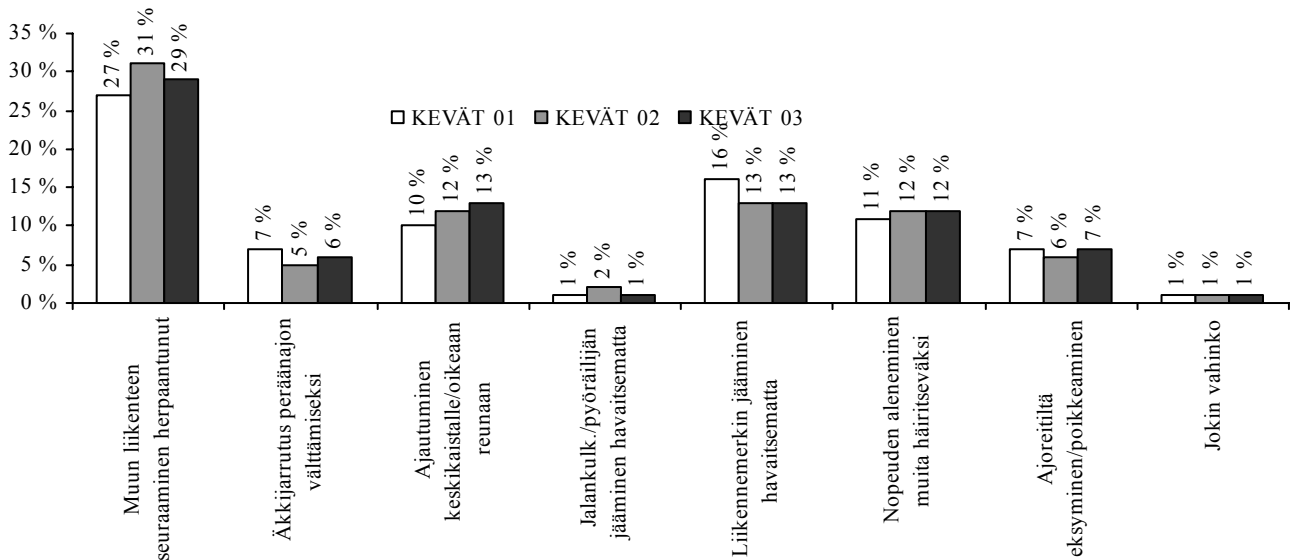
Hands free -laitteen käyttöpakko ei ainakaan kevään 2003 mittauksissa näytä vähentäneen vaaratilanteeseen joutumisen useutta puhelinta käyttävillä kuljettajilla heidän käyttäessään puhelinta ajon aikana. Päinvastoin, niiden käyttäjien osuus, jotka eivät oman ilmoituksensa mukaan kertaakaan ole joutuneet vaaratilanteeseen puhuessaan puhelimeen ajon aikana on vähentynyt. Vastaavasti niiden puhelinta käyttävien kuljettajien osuus, jotka kertovat joutuneensa vaaratilanteeseen noin kerran kuukaudessa on lisääntynyt keväästä 2002 (kuva 7). Kuitenkin, koska puhelinta autossa käyttävien kuljettajien osuus kaikista kuljettajista on aiempaa selvästi pienempi, voidaan vaaratilanteita kaikkiaan katsoa esiintyvän liikenteessä aiempaa vähemmän.

Kuva 7 Vaaratilanteet käytettäessä puhelinta ajon aikana (% puhelinta autossa käyttävistä kuljettajista)

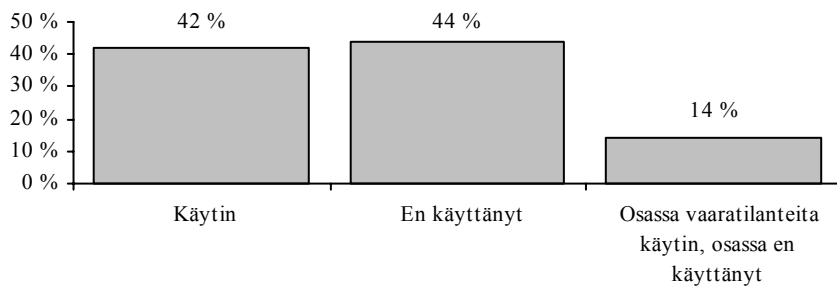
Hands free -laitteen tyyppi ei vaikuta vaaratilanteiden yleisyyteen. Verrattaessa hands free -laitteiden omistajia laitteettomiin kuljettajiin, laitteen hankkineista kuljettajista 57 prosenttia ei ollut kertomansa mukaan puolen vuoden aikana joutunut vaaratilanteeseen puhuessaan puhelimeen ajon aikana, hands free -laitetta omistamattomista vastaajista heitä oli 54 prosenttia. Tulos on kuitenkin tilastollisesti vain melkein merkitsevä ($\chi^2=7.5$, $df=1$, $p=.06$).

Myöskään vaaratilanteiden profiilissa ei ole muutosta. Mikään autoilijoiden kokema vaaratilanteen tyyppi ei ole merkitsevästi yleistynyt tai vähentynyt lainmuutoksen myötä. Tavallisin vaaratilanne on muun liikenteen seuraamisen hetkellinen herpaantuminen, mikä oli käynyt oman arvion mukaan joka kolmannelle vaaratilanteeseen joutuneelle kuljettajalle.

Kuva 8 Minkälaisiin vaaratilanteisiin on jouduttu puhelinta ajon aikana käytettäessä

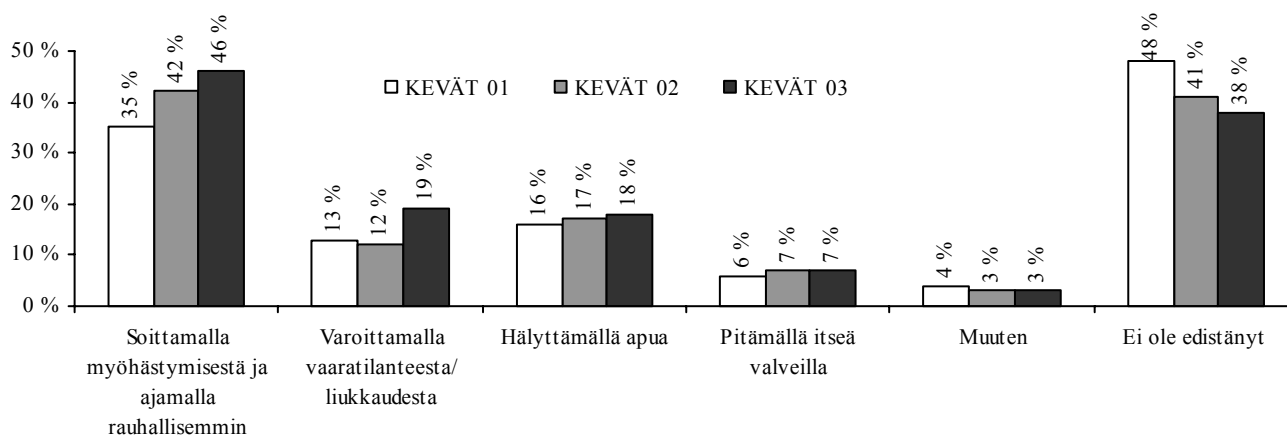
Hands free -laitteen omistaminen tai omistamattomuus ei khin -neliöttestien perusteella vaikuta siihen, minkälaisiin vaaratilanteisiin vastaaja on joutunut käyttäessään puhelinta ajon aikana. Vaaratilanteeseen joutuneista hands free -laitteen omistajista noin 40 prosenttia oli käyttänyt laitetta vaaratilanteeseen joutuessaan, yhtä moni oli ollut tapahtumahetkellä ilman laitetta (kuva 9).

Kuva 9 Hands free -laitteen käyttö vaaratilanteeseen joutuessa (% hf-laitteen omistajista, jotka mukana vaaratilanteessa)

3.3.2 Puhelimen käyttö turvallisuuden edistämässä

Matkapuhelinta on yleisesti käytetty myös turvallisuuden edistämiseen autossa. Yleisin keino on soittaa myöhästymisestä ja ajaa sitten rauhallisemmin. Viimeisten kolmen vuoden aikana turvallisuutta edistävä käyttö on lisääntynyt, joskaan vuosien 2002 ja 2003 välillä ei ole juurikaan eroja. Niiden osuus, jotka eivät kertomansa perusteella ole käyttäneet puhelinta turvallisuuden edistämiseen on kuitenkin laskenut hieman (kuva 10).

Kuva 10 Turvallisuuden edistäminen puhelimen avulla

Hands free -laitteen omistavat vastaajat ovat omistamattomia useammin pitäneet itsensä valveilla puhelimen avulla (8% vs. 3%, $\chi^2=4.23$, $df=1$, $p=.04$, kevät 2003). Muuten erot hands free -laitteen omistavien ja ei-omistavien kuljettajien välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

3.4 Lainmuutostiedotuksen onnistuminen

Hands free -tiedotuskampanja 2002–2003 sisälsi seuraavia elementtejä:

Materiaali:

- *suomen- ja ruotsinkielinen esite*
- *myymäläjuliste*
- *minimoi -kortti*
- *radiospotti.*

Kampanja:

- normaali lehdistötiedotus (4-5 tiedotetta)
- tiedotus matkapuhelinoperaattoreiden lehdissä
- esitteet ja julisteet puhelinmyymälöissä, katsastusasemilla, autokouluissa, vakuutusyhtiöissä, Liikenneturvan aluetoimistoissa, poliisiasemilla (poliisi jakeli esitteitä myös kentällä)
- radiospotit kaikilla kaupallisilla asemilla viikoilla 50 ja 3
- minimoi-kortit jaossa viikoilla 48-49
- muutamia lehti-ilmoituksia (ei valtakunnallisesti)
- tietoa ministeriön nettisivuilla.

Esitteitä painettiin noin 250 000 kappaletta, joista 20 000 oli ruotsinkielisiä. Julisteita jaettiin yhteensä 2 500 kappaletta. Radiomainoksia esitettiin kahden viikon aikana työmatkaliikenteen aikaan aamulla ja iltaapäivällä kaikilla Radioliiton jäsenasemilla. Kuuluvuus oli täten valtakunnallinen. Lisäksi jaettiin Minimoi-kortteja seitsemässätoista (17) suurimmassa kaupungissa. Jakelupisteinä olivat ravintolat, kahvilat, baarit, elokuvateatterit, yliopistot sekä bussi- ja rautatieasemat. Minimoi -kortteja oli jaossa kahden viikon ajan noin 40 000 kappaletta.

Koska asia oli kiinnostava ja ajankohtainen kirjoittivat lehdet hands free asiasta aktiivisesti. Kevään 2003 aikana julkaistiin mm. käytön seurantaa ja poliisin kommentteja käsitteleviä artikkeleita. Myös TV-uutisissa ja television aamulähetyksissä käsiteltiin asiaa. Lisäksi paikallisradiot ovat tehneet omia ohjelmapätkiään eri puolilla Suomea, joihin on annettu haastatteluja mm. Liikenne- ja viestintäministeriöstä, poliisista ja Liikenneturvasta.

Seuraavassa esitellään, mistä haastatellut kuljettajat olivat tietoa lainmuutoksesta saaneet, miten kampanjaesite oli huomattu ja miten tyytyväisiä tiedotukseen oltiin.

3.4.1 Miten lainmuutoksesta saatiin tietoa

Tietoa lainmuutoksesta haastatellut kuljettajat olivat saaneet etenkin uutisista (83%) ja lehtikirjoituksista (54%). Lehti-ilmoituksen ja/tai radiomainoksen oli nähnyt tai kuullut joka viides haastateltu. Kampanjaesitteen oli nähnyt noin joka 13. vastaaja (7%) ja kampanjajulisteiden ainoastaan noin joka 33. vastaaja. Taulukossa 7 on esitelty kunkin tiedotusmuodon huomiointi sukupuolen mukaan ja eri ikäryhmissä.

Radiomainoksia olivat kuulleet ja lehti-ilmoituksia nähneet erityisesti nuoret 18–24-vuotiaat. Tavallisesti tietoa oli saatu yhdestä tai kahdesta lähteestä (keskiarvo 2.1, tyyppiarvo 1).

Taulukko7 Mistä oli saatu tietoa lainmuutoksesta (% autoilevat vastaajat)

		Lehti- kirjoituksista	Lehti- ilmoituksesta	Uutisista	Radio- mainoksista	Julisteesta	Esitteestä	Muualta	En ole saanut tietoa
	Yhteensä	54%	21%	83%	22%	3%	7%	15%	1%
SUKUPUOLI	Mies	53%	22%	82%	21%	4%	7%	15%	1%
	Nainen	55%	19%	85%	23%	2%	7%	15%	1%
IKÄ	18-24 vuotta	45%	28%	82%	29%	5%	9%	20%	1%
	25-34 vuotta	53%	21%	87%	21%	3%	8%	15%	-
	35-49 vuotta	56%	20%	85%	23%	3%	7%	15%	-
	50-64 vuotta	57%	16%	85%	20%	4%	7%	14%	2%
	65+ vuotta	55%	21%	70%	16%	2%	3%	16%	2%

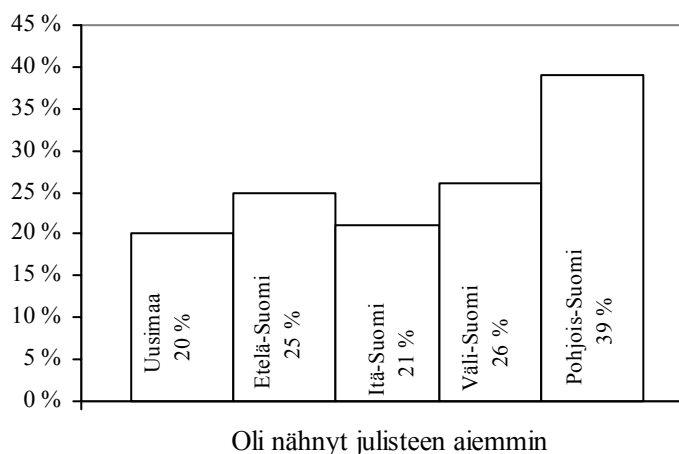
Lehtikirjoituksia ja -ilmoituksia olivat nähneet etenkin itäsuomalaiset. Uutisista tietoa oli saatu muuten eri alueilla lähes yhtä paljon, mutta Pohjois-Suomessa poikkeuksellisen harvoin. Sen sijaan radiomainoksia oli Pohjois-Suomessa kuultu useammin kuin muualla maassa (taulukko 8).

Taulukko 8 Mistä oli saatu tietoa lainmuutoksesta, alueet (% autoilevat vastaajat)

Alue	Lehti-kirjoituksista	Lehti-ilmoituksesta	Uutisista	Radio-mainoksista	Julisteesta	Esitteestä	Muualta	En ole saanut tietoa
Uusimaa	58%	19%	85%	16%	2%	5%	15%	-
Etelä-Suomi	49%	23%	86%	24%	5%	8%	17%	1%
Itä-Suomi	63%	25%	87%	16%	2%	4%	13%	1%
Väli-Suomi	59%	19%	87%	28%	3%	10%	15%	-
Pohjois-Suomi	45%	14%	67%	33%	3%	8%	17%	1%

3.4.2 Kampanjaesitteen tunteminen

Joka neljäs (25%) vastaaja muisti nähneensä kampanjajulisteen aiemmin (kuin haastattelutilanteessa). Sukupuoli tai ikä ei vaikuttanut siihen, kuinka todennäköisesti vastaaja oli julisteen nähnyt. Sen sijaan asuinpaikan vaikutus oli tilastollisesti merkitsevä ($\chi^2=17.1$, $df=4$, $p=.002$). Harvimminkin julisteen muistivat nähneensä uusmaalaiset ja itäsuomalaiset vastaajat, useimmin pohjoissuomalaiset.

Kuva 11 Kampanjajulisteen näkyvyys (% autoilevat vastaajat)

3.4.3 Tyytyväisyys tiedotukseen

Suurin osa suomalaisista katsoo, että lainmuutoksesta tiedotettiin joko hyvin tai melko hyvin. Noin joka kymmenes on sitä mieltä, että tiedotus hoidettiin melko huonosti tai huonosti. Juuri keneltäkään tiedotus ei ole jäänyt kokonaan huomaamatta. Ikäryhmittäiset ja alueelliset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Taulukko 9 Tiedotuksen onnistuneisuus (% autoilevat vastaajat)

		Hyvin	Melko hyvin	Melko huonosti	Huonosti	En huomannut tiedotusta	En osaa sanoa
	Yhteensä	55%	33%	9%	2%	-	1%
SUKUPUOLI	<i>Mies</i>	55%	33%	9%	2%	-	1%
	<i>Nainen</i>	55%	33%	8%	2%	1%	-
IKÄ	<i>18-24 vuotta</i>	49%	38%	10%	3%	-	-
	<i>25-34 vuotta</i>	57%	33%	8%	2%	-	-
	<i>35-49 vuotta</i>	57%	31%	9%	2%	-	-
	<i>50-64 vuotta</i>	56%	31%	8%	2%	1%	1%
	<i>65+ vuotta</i>	52%	37%	7%	1%	1%	2%

Sen sijaan ne vastaajat, jotka olivat kuulleet lainmuutoksesta uutisista ($\chi^2=30.2$, $df=5$, $p=.000$), radiomainoksesta ($\chi^2=15.5$, $df=5$, $p=.008$) tai lukeneet lehtikirjoituksen ($\chi^2=35.8$, $df=5$, $p=.000$), olivat muita vastaajia tyytyväisempiä tiedotukseen.

4. Yhteenveto

Vuoden 2003 alusta tuli voimaan laki, jonka mukaan moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja ei saa ajon aikana käyttää matkapuhelinta siten, että pitää sitä kädessään. Tieto lain muuttumisesta oli mennyt hyvin perille. Keväällä 2003 Liikenneturvan kyselyssä noin 1500 vastaajasta lähes kaikki (97%) tiesivät hands free -laitteen käyttöpakon olevan voimassa.

Vaikka lakimuutos oli hyvin kuljettajien tiedossa, hands freen omistavien määrä oli lisääntynyt vain 18 prosenttiyksikköä. Laitteen omisti ennen lakiuudistusta reilu kolmannes (34%) kuljettajista, nyt se on puolella kuljettajista (52%). Heistäkin vain 62 prosenttia käyttää hands freeä aina puhuesaan puheluita ajon aikana.

Eniten laitteita olivat hankkineet nuorehkot 25–34-vuotiaat aikuiset. Suurimmalla osalla (87%) autoilijoista hands free -laite oli nappikuulokkeen kaltainen korvassa pidettävä laite. Kiinteästi kojelautaan asennettu malli oli joka kymmenennellä.

Iäkkäät autoilijat olivat huonoiten perillä lain muutoksesta. Yhdeksän kymmenestä tiesi, että ajon aikana on käytettävä hands free -laitetta. Iäkkäät eivät olleet hankkineet laitetta lain muututtua, sillä hands free -laitteen omistaminen ei ollut yleistynyt.

Uusi laki on vähentänyt merkittävästi matkapuhelimen käyttöä autossa. 43 prosenttia vastaajista, joilla on matkapuhelin ja jotka ajavat, ei käytä puhelinta lainkaan ajaessaan. Matkapuhelinta käyttämättömien osuus on kasvanut 27 prosenttiyksikköä vuoteen 2002 verrattuna.. Erityisesti oli vähentynyt niiden osuus, jotka puhuivat lyhyitä puheluita satunnaisesti.

Nuoret ja iäkkäät autoilijat olivat vähentäneet puhumistaan eniten. Noin joka kuudes autoilija kertoo, että on vähentänyt puhelimessa puhumista autossa lain seurauksena. Hieman alle viidennes kuljettajista käyttää puhelinta autossa, mutta ei kuitenkaan hands free laitetta. Syynä on heillä joko se, ettei laitetta omisteta tai laitetta ei käytetä koskaan.

Hands free -laitteen käyttöpakko ei näytä vähentäneen puhelinta käyttävien kuljettajien vaaratilanteiden määrää käytettäessä puhelinta ajon aikana. Tavallisin puhelimen käytöstä johtuva vaaratilanne on muun liikenteen seuraamisen herpaantuminen. Se syntyy puhuttaessa puhelua tai vastatessa siihen.

Suurin osa suomalaisista oli sitä mieltä, että lain muutoksesta tiedotettiin hyvin. Juuri keneltäkään tiedotus ei ollut jäänyt kokonaan huomaamatta. Tietoa lainmuutoksesta oli saatu etenkin uutisista (83%) ja lehtikirjoituksista (54%). Ne vastaajat, jotka olivat kuulleet lainmuutoksesta uutisista ja lehtikirjoituksista, olivat myös muita tyytyväisempiä tiedotukseen.

Perinteiset tiedotuskampanjoissa käytetyt materiaalit olivat olleet huomattavasti harvemmin tiedon lähteinä kuin uutiset ja lehtikirjoitukset. Lehti-ilmoituksen tai radiomainoksen oli nähnyt tai kuullut joka viides haastateltu. Kampanjaesitteen oli nähnyt ainoastaan 7 prosenttia ja julisteen 3 prosenttia vastaajista.

Lainsäädännön muutoksen voidaan arvioida parantaneen tieliikenteen turvallisuutta. Koska puhelinta autossa käyttävien kuljettajien osuus on aiempaa selvästi pienempi, voidaan vaaratilanteita kaikkiaan katsoa esiintyvän aiempaa vähemmän. Lakimuutos on tehnyt puhelimen käytön harkitummaksi ja vähentänyt erityisesti riskialtista satunnaiskäyttöä. Matkapuhelimen käyttö ajaessa vaikuttaa etenkin nuorten, kokemattomien kuljettajien toimintaan liikenteessä. Nuoret ja iäkkäät kertoivat vähentäneensä puhumista eniten. Samanaikaisesti puhelinta turvallisuuden edistämiseen käyttävien määrä näyttää kasvaneen.

On perusteltua toistaa seurantatutkimus muutaman vuoden kuluttua.

Lähteet

Helsingin Sanomat 8.4.2003. Poliisi siirtynyt sakkolinjalle hands freeen valvonnassa.

Ilta-Sanomat 9.1.2003.

Kantola, J. & Riipinen, M. Turvallisempi pykälä päälle. Tutkimus uuden tieliikennelain tuntemisesta. Osa I. Liikenneturva, tutkimusosaston julkaisuja 57/1983.

Kauranen, T., Lamble, D., Laakso, M. & Summala, H. (1997). Matkapuhelimen ja viestin käsittely ajon aikana: liikenteen kaksi uutta turvallisuusongelmaa. Helsingin yliopisto, liikennetutkimusyksikkö. Tutkimuksia 32:1997.

Koivisto, I., Räsänen, M., Summala, H., Kouri, P. & Leinonen, H. (1998). Onnistuiko sääntömuutos? Kevyen liikenteen uusien sääntöjen tunteminen ja niiden vaikutukset liikennekäyttäytymiseen. Liikenneturvan tutkimuksia 117/1998.

Redelmeier, D. A. & Tibshirani, R. J. (1997). Association between cellular-telephone calls and motor vehicle collisions. The New England Journal of Medicine 336, 453-458.

Sanomalehti Kaleva 8.1.2003

Taloustutkimus oy, Seesam ulkomainonta (1993). Tuula Frisk

Taloustutkimus oy (1994). Huomioarviotutkimus. Ulkomainonnan tietopankki. Maximedia.

Violanti, J. M. & Marshall, J. R. (1996). Cellular phones and traffic accidents: an epidemiological approach. Accident Analysis and Prevention 28, 265-270.